

МАРАЛЬНА-ЭТЫЧНЫ СКЛАДНІК НАЦЫЯНАЛЬНАГА СВЕТУ БЕЛАРУСАЎ У АПОВЕСЦІ “ЛАДДЗЯ РОСПАЧЫ” У. КАРАТКЕВІЧА

Сіманковіч А.В.,

студэнтка 4 курса ВДУ імя П.М. Машэрава, Рэспубліка Беларусь
Навуковы кіраўнік – Падстаўленка В.Ф., канд. філал. навук, дацэнт

Паводзіны людзей і адносіны да іх заўсёды цікавілі даследчыкаў рознагаліновых навуковых сфер. Напрыклад, Зігмунд Фрэйд самабытна разважаў над нормамі паводзін: “Людзі больш маральныя, чым яны думаюць, і значна больш амаральныя, чым могуць сабе ўявіць” [2]. Звычайна пад паняццем “мараль” разумеюць агульнапрынятыя ўяўленні пра добро і зло, правільнае і няправільнае, а таксама сукупнасць нормаў, якія выходзяць з гэтых уяўленняў. Аднак у розных людзей гэтыя ўяўленні і нормы паводзін могуць не супадаць. Цікава, на нашу думку, творцы пераносяць важнае філасофскае пытанне ў сваю творчасць. Паказальным узорам тут з’яўляецца аповесць “Ладдзя Роспачы” У. Караткевіча, і гэта далёка не адзіны выпадак у нашай літаратуры.

Актуальнасць даследавання вызначаецца тым, што маральна-этычная характарыстыка чалавека заўсёды цікавіла грамадства і мастакоў словы, і сярод першых тут варта згадаць У. Караткевіча, які канстантна раскрываў маральна-этычны патэнцыял персанажаў, дапаўняючы гэтым шырокую карціну нацыянальнага свету беларусаў.

Мэта артыкула – на прыкладзе герояў аповесці “Ладдзя Роспачы” ахарактарызаваць дамінантныя маральныя прыярытэты ў беларускім нацыянальным свеце.

Матэрыял і метады. Аб’ектам нашага даследавання стала аповесць У. Караткевіча “Ладдзя Роспачы”. Метадалагічную аснову артыкула складаюць прыёмы аналітычнага і інтэрпрэтацыйнага метадаў, пры дапамозе якіх былі разгледжаны маральна-этычныя аспекты твора.

Вынікі і іх абмеркаванне. Аповесць “Ладдзя Роспачы” з’яўляецца глыбока філасофскім творам і заключае ў сабе істотны выхаваўчы кампанент, які нельга тлумачыць без увагі да паняцця маральнасці. Аўтар з самага пачатку знаёміць чытача з пратаганістам Гервасіем Вылівахам і беларускай шляхтай: “Сабой быў дзівосна гошчы, а паводзін – самых заганых. ...Хобаль, залётнік, піяка, бабздыр несамавіты... І сябры ў яго былі адпаведныя” [1, 107]. Аднак паказаная тут “шляхта” паводзіць сябе вельмі амаральна, несумленна, неадпаведна яе статусу: “Толькі ўсёй і працы ў іх было, што цягацца па корчмах і шынкарках ды па навакольных замках, калі гаспадара няма дома, піць віно, як Дняпро н’е Друць, ды дзярбаніць на лютнях і кімвалах багамерзкія песні” [1, 108]. Такім чынам, можна сцвярджаць, што пісьменнік наўмысна стварае такі заганны вобраз беларускай шляхты, каб выкрыць паводзіны людзей, якія забыліся на сваё велічнае становішча ў грамадстве. На наш погляд, У. Караткевіч не сцвярджае, што ў беларускім менталітэце пераважаюць амаральныя якасці, а толькі звяртае ўвагу, што такія паводзіны маглі быць. Бо, напрыклад, у “Каласах па сярпом тваім” пісьменнік падае вобраз беларускага дваранства зусім па-іншаму. Загорскія, Раўбічы, стары Вежа – гэта героі-антыподы ў параўнанні з пэўнымі вобразами “Ладдзі Роспачы”.

Наступным важным момантам у сюжэтным развіцці становіцца прыезд Боны Сфорцы, якая павінна была выратаваць жыхароў ад пакут і пазбавіць іх ад “сумненняў у Богу”: “Каралева была літасцівая, але і строгая, і вялікі Цымкун нездарма казаў, што пакуль яна над дзяржавай – аб маральнасці можна не непакоіцца” [1, 113]. Сфорца пачала перавыхоўваць Гервасія, але ўсе яе намаганні прайшлі дарма. Каралева лічыла, што “адзін схілены варты сотні верных” [1, 117]. Яна, сапраўды, была асобай неабьякавай да праблем іншых, эмпатычнай, сумленнай. Але гэтага не хапіла, каб пераканаць носьбіта “гора і няшчасця Рагачова”. Выліваха быў нязломны ў сваіх перакананнях.

Варта звярнуць увагу на вобраз Гервасія і напрыканцы аповесці. Галоўны герой на працягу твора перажывае сутнасную дынаміку, каштоўнасна ўзрастае ад несумленнага чалавека да высокамаральнага. Напрыклад, у пачатку аповесці Гервасій ігуменю Азяранскага манастыра звёў, а пасля нават лаяцца пры дзяўчыне не дазваляе сабе. Нельга не звярнуць увагу і на патрыятызм пратаганіста. У сутыкненні са Смерцю гэта найбольш праяўляецца ў яго ўчынках і словах: “*Я магу гуляць сабою. Але я не гуляю роднай зямлэй*” [1, 150]. Герой трымаецца годна і не становіцца здраднікам сваёй зямлі. Яго патрыятычнасць умацоўвае чытацкую станоўчую рэцэпцыю дадзенага персанажа. Перад тварам уласнай смерці з Гервасіем адбываюцца змены, якіх магло не быць, каб ён не патрапіў у цяжкае становішча. Персанаж адчуў сапраўднае каханне, зразумеў сэнс свайго жыцця, заступіўся за сваіх землякоў і выратаваў іх жыццё, нягледзячы на тое, што з самага пачатку меў выключна адмоўную характарыстыку: “*Хобаль, залётнік, піяка, бабздыр несамавіты*” [1, 107]. Такім чынам, у вобразе Гервасія пісьменнік сінтэзаваў палярныя маральныя характарыстыкі: патрыятызм, нязломнасць, шчырасць, уменне кахаць, смеласць, адначасова сумленнасць і несумленнасць, разбэшчанасць і інш.

Заклучэнне. Уладзімір Караткевіч слухна лічыў, што беларусы (з пазіцыяй існых маральна-этычных каштоўнасцей і ў залежнасці ад жыццёвых устаноў) могуць набліжацца да амбівалентных аксіялагічных праяў, часам нават з рухомай шкалай узаемапераходаў. Аднак у выніку, паводле аўтарскай нацыятворнай канцэпцыі, дабро абавязкова дамінуе і ў душах суайчыннікаў.

1. Караткевіч, У. Сівая легенда. Ладзя Роспачы. Цыганскі кароль / У. Караткевіч. – Мінск : Папуры, 2018. – 240 с.
2. Фрейд, З. Толкование сновидений / З. Фрейд. – Санкт-Петербург: Азбука-классика. Non-Fiction, 2023. – 512 с.

РОЛЯ ФРАЗЕАЛАГІЗМАЎ У П’ЕСЕ АНДРЭЯ МАКАЁНКА “ЗАЦЮКАНЫ АПОСТАЛ”

Собаль А.С.,

студэнтка 2 курса ВДУ імя П.М. Машэрава, г. Віцебск, Рэспубліка Беларусь
Навуковы кіраўнік – Семянькова Г.К., канд. філал. навук, дацэнт

Кожны мастацкі твор утрымлівае ў сабе, як правіла, пэўную колькасць фразеалагічных адзінак – устойлівых выразаў, што маюць фіксаванае значэнне, якое не можа быць выведзена са значэння кампанентаў. У літаратуры і драматургіі фразеалагізмы адыгрываюць важную ролю ў стварэнні атмасферы, перадачы характараў персанажаў, узбагачэнні дыялогаў і наданні твору выразнасці.

П’еса Андрэя Макаёнка “Зацюканы апостал”, у цэнтры якой знаходзіцца персанаж, што сутыкнуўся з неразуменнем і агрэсіяй з боку грамадства, якая закранае тэму веры, ідэалаў, каштоўнасцей і адносін паміж людзьмі, таксама багатая на ўстойлівыя выразы. *Актуальнасць* нашага даследавання звязана з магчымасцю выявіць, як пры дапамозе фразеалагізмаў майстры слова ствараюць запамінальныя для чытача характары, перадаюць светаўспрыманне персанажаў, апісваюць час і месца дзеяння.

Мэта артыкула – вызначэнне стылістычнай ролі фразеалагічных адзінак у трагікамедыі Андрэя Макаёнка “Зацюканы апостал”.

Матэрыял і метады. Матэрыялам для даследавання паслужылі фразеалагізмы, ужытыя ў п’есе “Зацюканы апостал”. Асноўныя метады даследавання – параўнальна-супастаўляльны, апісальна-аналітычны, метады кантэкстнага аналізу.

Вынікі і іх абмеркаванне. Падчас працы над тэкстам п’есы намі была сабрана картатэка ўстойлівых фразеалагічных адзінак, якія ўжыты аўтарам, Андрэем Макаёнкам, у трагікамедыі “Зацюканы апостал”. Кожны прыклад быў правераны